

„Eu sunt român și limba mea n-o dau pe niciuna”. Limbă și identitate la românii din Banatul sârbesc stabiliți la Zürich

Meda Gabriela GAUTSCHI*

Key-words: *migration, diaspora, Romanian language, Switzerland, identity*

Limba este baza fundamentală a propriei identități, atât a popoarelor și a minorităților etnice, cât și a grupurilor mai mici sau mai mari, regionale sau sociale. Într-o lume care se confruntă cu fenomene migraționale și de globalizare complexe, problema identității individului în context lingvistic și de comunicare cu mediul înconjurător capătă o importanță deosebită. Comunicarea globală și migrația contemporană, precum și orientările actuale în cercetarea acestor fenomene, au generat noi discuții și concepte despre identitate. Se consideră, de exemplu, că identitatea poate fi situațională sau chiar fragmentară, o simplă ecuație de tipul limbă = identitate (Blackledge, Pavlenko 2001) aproape că nu mai există, deși, bineînțeles, limba joacă încă un rol crucial în construcția propriei identități (Lüdi 1992).

La Universitatea din Zürich s-au pus bazele unui proiect de studiu al diasporei românești. Se urmărește, cu precădere, ce influență are migrația asupra limbii și identității vorbitorilor de limbă română stabiliți în cantonul Zürich. Conform datelor furnizate de Oficiul Cantonal de Statistică, diaspora românească din cantonul Zürich număra, în anul 2009, 823 de persoane. Date mai concrete în legătură cu diaspora de limbă română există doar pentru anul 2000, anul ultimului recensământ la nivel federal. Oficiul Cantonal de Statistică înregistrase atunci 562 de persoane care au declarat limba română ca limbă maternă. Dintre acestea, 284 de persoane au indicat ca țară de proveniență fosta Republică Federativă Iugoslavia.

Comunicarea de față își propune să prezinte rezultatele cercetărilor sociolingvistice desfășurate în comunitatea românilor care provin din Banatul sârbesc și care s-au stabilit de cel puțin 10 ani în cantonul Zürich. Va fi prezentat modul în care membrii acestei comunități percep și trăiesc propria identitate lingvistică și culturală. Această minoritate a meritat, în opinia noastră, o analiză mai atentă datorită situației deosebite de poliglosie la care a fost expusă și cu care se confruntă în continuare: grai bănățean acasă, în familie, limba română și limba sârbă învățate în școlile iugoslave, precum și limba germană sau alte limbi de circulație însușite în contextul migrației și al locului de muncă din cantonul Zürich.

1. O panoramă a diasporei românești din Elveția

Datele publicate de Oficiul Federal de Statistică în legătură cu străinii din Elveția prezintă un număr relativ scăzut de cetățeni români. Doar 0,34% din totalul

---

* Universitatea din Zürich, Elveția.

de aproximativ 1.700.000 de străini au declarat în anul 2009 că au cetățenia română. Din cei 5.936 de cetățeni români, 4.042 sunt femei și 1.894 sunt bărbați. Căsătoriile cu elvețieni au fost încheiate de 927 femei și de 122 de bărbați, iar 402 persoane au între 10 și 14 ani. Dacă ne îndreptăm atenția asupra distribuției pe cantoane, observăm că procentul mediu se păstrează. Cetățenii români sunt reprezentați de 0,44% din totalul de aproximativ 214.000 de străini în cantonul Waadt sau Vaud. Cantonul Zürich, cu o populație totală de 1.344.866 de locuitori, este pe locul al doilea în ceea ce privește numărul de cetățeni români, cu 827 de persoane sau 0,25% din totalul de 320 000 de străini. În fine, pe locul al treilea în ceea ce privește numărul de cetățeni români, era în anul 2009 cantonul Geneva. Aici au fost înregistrate 748 de persoane cu cetățenie română. Trebuie specificat că aceste date publicate de Oficiul Federal de Statistică pe site-ul www.bsf.admin.ch se referă la populația stabilă în cantoanele menționate.

Pentru a putea vedea situația de ansamblu a limbii române în Elveția trebuie să ne întoarcem la ultimul recensământ la nivel federal din anul 2000. În acel an existau 3.028 de cetățeni români pe teritoriul Elveției. În total însă, 3.397 de persoane au declarat că folosesc limba română ca limbă principală, deci că gândesc în limba română și consideră că stăpânesc cel mai bine limba română. Întrebarea pusă în cadrul recensământului a fost „care este limba în care gândiți și pe care o stăpâniți cel mai bine?”, deci nu care este limba maternă. Astfel, limba română se găsea pe locul 27 în Confederația Elvețiană, alături de japoneză, de exemplu, care era pe locul 25, cu 4.100 de persoane. Pe baza acestor date s-au constituit și chestiunile cercetării de față. Dacă există circa 369 de persoane care nu au cetățenia română, dar vorbesc și gândesc în limba română, atunci cine sunt aceste persoane, ce limbă vorbesc și ce identitate declară că au?

Încercând să restrâng câmpul cercetării la un anumit canton, am ales pentru început cantonul Zürich. În anul 2000, 635 de persoane au declarat anchetatorilor statisticieni că vorbesc limba română. Dintre acestea, 7 erau cetățeni moldoveni, 129 cetățeni elvețieni și 215 cetățeni români. 284, adică 45% dintre vorbitorii de limbă română, au declarat că sunt cetățeni ai Republicii Federative Iugoslavia. În anul 2000, anul ultimului recensământ, Iugoslavia era încă o Republică Federativă și abia în anul 2003, Serbia și Muntenegru devin un stat separat.

Aceste rezultate statistice, precum și alte observații făcute pe teren mi-au trezit interesul cercetării acestei comunități a românilor din fosta Republică Federativă Iugoslavia. Cea mai mare dificultate a fost aceea de a aproxima numărul persoanelor care provin din Banatul sârbesc. Datele statistice oferite de Oficiul Cantonal de Statistică nu-mi permiteau să stabilesc cu exactitate proveniența din țările fostei Republici Iugoslave. Foștii președinți a două asociații ale românilor din Iugoslavia mi-au confirmat faptul că cea mai mare parte a membrilor acestor asociații care mai funcționează la Zürich provin din așa-numitul Banat sârbesc. Probabil că avem de-a face cu aproximativ 200 de persoane care provin din această zonă. Din discuțiile purtate cu foștii președinți ai asociațiilor românilor din Serbia am aflat că s-au organizat întâlniri ale românilor care provin din Banatul sârbesc și nu numai, că se frecventează slujbele la parohia ortodoxă română „Sfântul Nicolae” din Zürich și se susține școala parohială sau școala de duminică, unde copiii învață limba română.

2. Proiectul de cercetare al diasporei românești de la Zürich

La baza proiectului de cercetare a diasporei românești de la Zürich stă o inițiativă studentească. O studentă elvețiană de la secția de germană și etnologie și-a propus să facă o mică cercetare asupra construcției și păstrării propriei identități în contextul migrațional al comunității românești de la Zürich. Această lucrare a trezit interesul studenților de la secția de română care mi-au cerut să le predau un curs pe această temă. Profitând de fondurile acordate de universitatea din Zürich pentru programele de învățământ online, am planificat două cursuri în acest an universitar, menite să-i familiarizeze pe studenți cu fenomenul migrației românești din Elveția și mai cu seamă de la Zürich. Portalul www.migration.uzh.ch va fi lansat online în ianuarie 2011 și va conține, pe lângă notițele și materialele de curs, interviuri cu emigranți români din Elveția, fotografii sau alte documente audio și video care oglindesc fenomenul migrațional românesc la Zürich.

Obiectivul principal pe care îl urmărește proiectul dedicat diasporei românești din Elveția este acela de a identifica și sublinia particularitățile fenomenului migrațional românesc de la Zürich. Se vor cerceta efectele la nivel intern, în interiorul grupului de migrație și efectele la nivel extern, adică la nivelul populațiilor cu care migranții români intră în contact. Ne interesează limba și identitatea diasporei de limbă română precum și consecințele contactului lingvistic. La baza cercetărilor pe teren pe care le voi desfășura împreună cu studenții vor sta interviurile deschise. Interviurile deschise presupun, după Brunner (1988: 66), o participare mai intensă a persoanei intervievate, care are posibilitatea de a povesti, interpreta și sublinia aspecte din propria biografie lingvistică. Încercăm să găsim persoane care ne pot oferi informații cu caracter istorico-social, păstrând însă o diversitate din punct de vedere al vârstei, meseriei etc. Biografia lingvistică, după un model discutat și perfecționat de Franceschini (2004: 121-145) și Franceschini, Miecznikowski (2004), este procedeul prin care se reconstruiește pe baza datelor adunate pe teren tabloul dezvoltării lingvistice ale unei persoane în societate. Așadar, pe baza povestirii întregii vieți, vom afla de la persoanele intervievate ce limbi sau dialecte au vorbit acasă cu părinții, ce limbi au auzit în jurul lor în copilărie, la școală, în cercul de prieteni și, mai târziu, în mediul profesional, ce amintiri sau sentimente sunt legate de aceste limbi, cum s-a schimbat în timp nivelul de competență lingvistică, cât de bine stăpânesc azi aceste limbi și cum și unde le folosesc. Prima etapă a proiectului va fi aceea de a aduna informații și de a alcătui biografiile lingvistice ale românilor din Banatul sârbesc stabiliți la Zürich. Această prima etapă mi s-a părut importantă pentru că nu există o evidență sau o documentare adecvată despre aceste persoane. De obicei, pentru că au pașaport sârbesc, sunt considerați de elvețieni doar sârbi. Puțini sunt cei care știu că ei vorbesc și simt românește. Mulți dintre vorbitorii de limba română din Serbia care trăiesc și muncesc la Zürich se vor pensiona în următorii doi-trei ani și se vor întoarce înapoi în Serbia.

3. O biografie lingvistică exemplară

Pe Pavel l-am întâlnit la cafeneaua din clădirea Universității din Zürich. L-am auzit vorbind românește cu unul dintre studenții români și l-am rugat să-mi răspundă la câteva din întrebările de care pomeneam mai înainte. Pavel s-a născut în anul 1955 în localitatea Lokve din Serbia, localitate numită în limba română Sân-Mihai

sau Simiai. Este situată în municipiul Alibunar, în Banatul de Sud, în provincia Voivodina. Provincia Voivodina numără 29.512 vorbitori de limbă română (Bakić 2010: 470), în timp ce satul Lokve are o populație de aproximativ 2.000 de persoane, marea majoritate vorbitori de română. Pavel muncește de aproximativ 20 de ani la cantina Universității din Zürich, este căsătorit cu o consăteancă din Lokve și au împreună un băiat, despre care mi-a povestit că l-a trimis întâi acasă, la Lokve, ca să învețe românește și apoi la studii în România, la Timișoara. Pavel îmi declara mândru, încă de la prima întâlnire: „Știți cum este? Mulți români din satul meu, dacă merg sau când merg în Romania, spun că merg la țara-mamă. Noi, când mergem acasă, spunem că mergem la țara-mamă”.

Pavel vorbește acasă cu familia românește sau, mai degrabă, graiul bănățean. Merge la școală timp de opt ani în satul Lokve, unde învață româna literară. Acest fapt nu este ieșit din comun, pentru că municipiul Alibunar este unul dintre cele 9 municipii în care este garantat învățământul primar obligatoriu în limba maternă (Bakić 2010: 532). Pavel descrie astfel situația din satul natal: „Noi ne mândrim că suntem români și niciodată nu vrem să dăm limba română pe niciuna”. Limba sârbă o învață din clasa a treia, deci de pe la 10 ani. Nu frecventează școala mai mult de opt ani de zile, începând să lucreze ca zilier în Serbia în diverse domenii. În ianuarie 1974, ia legătura cu o femeie, angajata unui magazin, care îi propune să plece la muncă în Elveția, unde se câștiga mai bine. Pleacă în anul 1974 întâi la Davos, unde lucrează la un hotel și învață la locul de muncă, timp de doi ani, italiana și germana. Mai mult decât atât, chiar refuză să vorbească limba română și limba sârbă cu colegii de muncă pentru a putea învața mai repede și mai bine limbile străine care-i foloseau cel mai mult la locul de muncă. Lucrează apoi, tot în domeniul hotelier și în gastronomie, 2 ani la Lucerna, 2 ani la Basel și 2 ani la Sankt Moritz. În aceste localități vorbește mai cu seamă germana elvețiană cu clienții, dar și italiana, sârba și româna cu colegii de muncă. Nu frecventează însă nici un curs de germană pentru că nu are timp. Din anul 1983 se stabilește în cantonul Zürich găsindu-și de lucru, prin 1990, ca ospătar și „meșter bun la toate” la cantina Universității din Zürich. Pavel înființează în anul 1992 asociația „Banatul românesc” care își propunea să intensifice legăturile dintre românii din Banat stabiliți la Zürich prin diferite manifestări și sărbători specifice. Asociația funcționează datorită angajamentului lui Pavel trei sau patru ani, însă Pavel observă ca românii din Banatul sârbesc, prinși cu munca și cu nevoia de a câștiga bani, nu mai erau atât de interesați ca la început. În plus, câteva probleme personale și îmbolnăvirea unuia dintre părinți l-au silit să sisteze activitatea „clubului românesc”, cum îi spune el. Pavel nu frecventează biserica ortodoxă, însă este înconjurat de prieteni și cunoștințe din Banatul sârbesc cu care vorbește românește. Citește „Libertatea românească”, care apare în Serbia în fiecare sâmbătă, ține să se informeze și să știe cât mai multe lucruri despre România. Întrebându-l ce mai simte pentru limba română, Pavel mi-a răspuns: „Limba română este... care n-aș da-o niciodată. Citesc regulat ziarele și tot. Limba română este cum am învățat-o de la străbunii noștri. Pentru mine, limba română o să fie pentru totdeauna”.

4. Concluzii

Am încercat să schițez aici câteva aspecte legate de diaspora de limbă română din Elveția și din cantonul Zürich. Mi-am propus să studiez cu mai mare atenție

identitatea etnică, lingvistică și culturală a românilor din Banatul sârbesc stabiliți la Zürich. Dacă există resurse și interes nu numai din partea filologilor, ci și din partea juriștilor care au realizat paralele între situația limbilor minorităților din Serbia și din Elveția, voi avea destul de puțin timp la dispoziție. Pentru că, așa cum îmi declara Pavel, dar și mulți alți români din Voivodina, dorința cea mai mare rămâne aceea de a se întoarce acasă: „Nu am interes și nici nu am avut să iau cetățenia elvețiană. Nu vreau cetățenia elvețiană pentru că vreau să mă întorc în țara mea, în Serbia”. Îndrăznesc însă să cred că studiile și interviurile pe care le voi desfășura cu aceste persoane vor întregi imaginea diasporei românești din Elveția.

Bibliografie

- Blackledge, Pavlenko 2001: Adrian Blackledge, Aneta Pavlenko, *Negotiation of identity in multilingual contexts. Introduction to the special issue*, „International Journal of Bilingualism”, 5 (3), p. 243–257.
- Brunner 1988: Karl-Michael Brunner, *Qualitatives Forschen. Zur Methodik lebensgeschichtlicher Untersuchungen*, în Boeckmann, Brunner et alii, *Zweitsprachigkeit und Identität*, Klagenfurt, Drava, 1988, p. 65–81.
- Franceschini 2004: Rita Franceschini, *Sprachbiographien: das Basel–Prag–Projekt (BPP) und einige Generalisierungen bezüglich Emotion und Spracherwerb*, în: Franceschini, Miecznikowski (eds.), *Leben mit mehreren Sprachen: Sprachbiographien. Vivre avec plusieurs langues: Biographies langagières*, Bern, Lang, p. 121–145.
- Franceschini, Miecznikowski 2004: Rita Franceschini, Johanna Miecznikowski (eds.) *Leben mit mehreren Sprachen: Sprachbiographien. Vivre avec plusieurs langues: Biographies langagières*, Bern, Lang.
- Lüdi 1992: Georges Lüdi, *Internal migrants in a multilingual country*, în: „Multilingua”, 11 (1), p- 45–73.
- Bakić 2010: Nada Bakić, *Sprachliche Minderheiten in Serbien und in der Schweiz. Ein Vergleich im bereich Bildung und Verwaltung*, Zürich, Schulthess.

„I am a Romanian and I will not give up my language”. Language and Identity of the Romanians from Serbian Banat who live in Zurich

This article offers a brief overview over the situation of the Romanian diaspora in Switzerland and in Zurich and informs about a reasearch project that means to study the speakers biography and the identity of the Romanians from Serbian Banat.

There are about 6000 Romanians in Switzerland and most of them are leaving in the French speaking part of Switzerland. In Zürich area there are about 1000 Romanian speakers registred, 45 percent of them declared that they are citizens of the former Federal Republic of Yugoslavia. My study focuses on these Romanian speakers, on their migration experiences and social integration. In this article I will present the language biography of Pavel, who was born in Serbian Lokve and emigrate to Zurich in 1975, and I will discuss his remarks on his own identity and future perspectives.